

Тетяна БОНДАРЕВСЬКА

директор літературно-меморіального музею-садиби

Олеся Гончара в селі Суха.

Полтавська область, Україна

**«ВІД БАБУСИНОЇ ХАТИ – У ШИРОКИЙ СВІТ»:
ЕКСКУРСІЯ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИМ
МУЗЕЄМ-САДИБОЮ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА**

Тут, у видолінку села Суха, серед широких Полтавських степів 1892 року Єфросинія і Гаврило Гончарі побудували свою хату.

У цій хаті народилися у них син Яків, доньки Тетяна і Вустя. Звідси Тетяна Гончар пішла до Катеринослава працювати в наймах, а потім на металургійному заводі. І саме в цій хаті провів свої дитячі роки великий поборник правди, захисник нашого народу, совість української нації – Олесь Гончар.

У трирічному віці 1921 року після смерті своєї доньки, мами Сашка, привезли його сюди дідусь Гаврило та бабуся Прися. І з того часу виростав Сашко саме тут, під особливим захистом та опікою бабусі. Маючи з народження спрагу до знань, хлопчина всією душею та розумом всотував людинолюбство, порядність, працьовитість народу, бабусині молитви, казки, бувальщини та народні пісні. Про перші враження, від проживання у цій хаті Олесь написав в оповіданні «У бабусі» [1, с. 374–388]. Це були його перші відчуття, перші емоції.

У хаті дві невеличкі кімнати, у час відкриття музей став меморіальною садибою Олесь Гончара. А вже до 85-річчя Олесь Терентійовича у 2003 році музей став літературно-меморіальним музеєм-садибою Олесь Гончара. У цій кімнаті розташовані речі, якими так чи інакше користувалася родина Гончарів. Ось цей самовар був подарований Гаврилові та Єфросинії Гончарам на їхнє весілля батьками Гаврила. А з цього годинничка настінного зозулька відраховувала години життя не одному поколінню Гончарів. Коли пан Леонт'єв продав сухівське Глинище то ремісники Гончарі змінили своє ремесло і стали столярувати. І цього ось стола зробив власними руками Гаврило Гончар. І того стільця, із сухівського дуба, який на той час ще придатний був для столярних виробів. Ось на столі ложки, цукерниця, тарілка, з якої їли Гончарі. А з того патефону співала Марія Заньковецька, а бабуся Прися від печі їй вторила, оскільки у неї голос був один до одного як у Марії Заньковецької.

На покуті завжди були ікони, вранці бабуся ранесенько молилася сама, а ввечері разом з онуками ставали навколішки до покуті і молилися, дякували за прожитий день, благали, щоб наступний був не гірший і щоб ніч була спокійна.

Скриня... З цією скринєю Єфросинія йшла заміж за Гаврила Гончара. Вона була із кріпацької родини, тому ото і всі статки, які вона принесла у скрині до цієї родини. А за цією прялкою пряла, напевне, юна Тетяна. Металеве ліжко, зароблене у пана Гаузмана, другого сухівського пана, дядьком Яковом.

А ось на цих світлинах ви бачите маму і бабусю Олеся Терентійовича, фото приблизно 1917 року. Сашко, якому 13 років, а також батько Олеся Терентійовича в оточенні дівчаток з овочевої бригади. Одяг на жердці... Тут і остання вишиванка

бабусі Прісі та її корсетка, її хустки, кожушок, її валяночки, а ось тут на мисникові посуд, яким користувалися Гончарі, взуття.

Коли Сашкові виповнилося 8 років, дядько Яків повів Сашка до Сухівської трудової школи і сказав з порога: «Запишіть до школи Сашка Гончаря». Яка тому причина залишається лише здогадуватись, чому Гончаря, а не Біличенка.

У другій кімнаті літературно-меморіальна частина музею. Тут розповідається про те, як Олесь Терентійович став кореспондентом газети «Розгорнутим фронтом», районної газети Козельщинського району, як він пропрацював там цілий рік. Ось тут бачимо і публікації у газеті, і його фото як кореспондента, і світлина його товариша Олесь Юренка, з яким він заприятелював, коли працював у цій газеті. Олесь Юренко був відповідальним секретарем газет «Розгорнутим фронтом». А згодом, відпрацювавши рік у редакції, Олесь Гончар вступає до Харківського технікуму журналістики. Там він познайомився з Яковом Григоровичем Оксютюю, який був його однокурсником. Ось тут, на стенді, ми бачимо світлину – це дядько Олесь Терентійовича Яків. По закінченню технікуму Олесь деякий час попрацював учителем історії, української мови та літератури у Мануйлівській школі і з деяких причин, йому довелося вирушати на Харків. У Харкові він допрацював до кінця зимового періоду у газеті «Ленінський шлях», а потім склав іспити до Харківського університету. Це світлини студента Харківського університету Олесь Гончара.

Працюючи у редакції, будучи студентом технікуму, будучи студентом університету, Олесь Терентійович весь час практикував над написанням художніх творів, весь час пробував своє перо на літературну якість. У той час з-під його пера вже вийшли такі оповідання, як «Халяра» [1, с. 19–23], «Черешні цвітуть» [с. 7–11], «Пальма» с.12–18, у 1941 році у 4 номері журналу «Молодий більшовик» опублікована його повість «Стокозове поле» [2]. У рукописному варіанті повісті йшлося й про голод 1933 року. Підлітком він добре запам'ятав, як один за одним вимирали його однокласники... Але у друкованому варіанті ми цього не побачимо. Тут ось, у вітрині, ви бачите копію повісті, нещодавно віднайдену у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

Ну, а далі, як ви знаєте, розпочалась Друга світова війна на нашій території і Олесь Терентійович разом з однокурсниками вирушив на фронт добровольцем, студбатівцем. Поранення, шпиталь, потім знову поранення, полон, перебування на Холодній Горі, потім по етапу переводили до Кременчука. Завдячуючи рідні, Олеся по дорозі викупили у поліцаїв, і він залишився у невеличкому трудовому таборі неподалік від Сухої в хуторі Шингури.

У 1943 році, коли фронт наблизився до Полтавщини, група військовополонених і серед них Олесь Гончар, напала на охорону трудового табору, заволоділи зброєю і пішли в навколишні кишинські ліси. Після приходу радянських військ «влилися» у її ряди. Олесь Гончар знову добровольцем пішов на фронт. Факт полону відбився у подальшій військовій біографії: перебував під пильним наглядом і був обмежений у свободі листування. Тут, на стенді, світлина: Олесь Терентійович, Будапешт, 8 травня 1945 року.

Повернувся в Україну, в Харкові продовжити навчання не мав змоги, оскільки гуртожиток був спалений, напівзруйнований університет. Провідуючи сестру Олександру, яка проживала у передмісті Дніпропетровська (тепер – Дніпра) у робітничому селищі Ломівка, отримав пропозицію від неї: «Навчайся у нас. Чи у нас такої школи немає?». Так і залишився жити у родині сестри, перевівся до Дніпропетровського університету. За три місяці склав він екстерном іспити за четвертий курс. Він став п'ятикурсником, а ночами писав повість «Альпи».

Коли настала весна він раптом помітив, що поруч, через дорогу від його сестри, живе дуже гарна дівчина, яку звати Валя – Валя Мала. Студентка того ж університету, що й він. Невдовзі між ними зав'язалася дружба, яка переросла у кохання. Одружилися.

Після повного видання трилогії «Прапорonosці» і одержання за неї другої державної премії Радянського Союзу, Олесь Терентійович у 1949 році отримав запрошення стати кандидатом, а потім і членом Спілки письменників України. До Києва вирушив він уже з молодого дружиною і донькою Людмилою на руках. Із речей з собою прихопили друкарську машинку, ось цю друкарську машинку, на якій дружина Валентина Данилівна видруковувала написані від руки твори Олеся Гончара.

На цьому стенді ви бачите всю історію створення роману «Собор» та розповідь про антисоборну епопею Олеся Терентійовича Гончара. А ось цей шолом Олеся Терентійовичу подарували шахтарі Павлоградщини. Різьблення на стіні... Ці різьблення подаровані Олеся Терентійовичу на зустрічі із читачами. Любив він розмовляти з читачами. На сімейній етажерочці книги Олеся Гончара, про Олеся Гончара. Найбільшу увагу відвідувачів музею привертає тритомний

Щоденник Олесь Гончара, упорядкований Валентиною Гончар і виданий уже після смерті письменника 2008 року у видавництві «Веселка». З них дізнаємося глибше про діяльність Олесь Терентійовича як громадського діяча і захисника українськості.

На фото бачимо Олесь Терентійовича під час відкриття Полтавського краєзнавчого музею і наступних його відвідин, а також фото Олесь Гончар з Індірою Ганді, з матір'ю Терезою, якій він подарував роман «Собор». Кілька фото із родиною... із своєю гончарівською родиною, а також з однокласником Миколою Білоградом, який свого часу говорив: *«Казав мені Сашко: вчися – так я його не послухався»*. Отак вони, починаючи зі школи, проприятелювали до останніх днів, до останнього подиху Олесь Гончара.

У цьому вітражі особисті речі Олесь Терентійовича, ось та невеличка сорочечка полотняна, яку Олесь Терентійович одягав, коли працював у редакції районної газети «Розгорнутим фронтом», а ось ця – це вже сорочка, яку одягав відомий письменник Олесь Гончар. Тут, у вітрині, його капелюх, пасок, електробритва, а також краватка, вишита членами літературного гуртка «Тронка» із села Звенячів Чернівецької області. На цьому стенді розповідається уже про останні роки Олесь Терентійовича, ушанування його пам'яті. (Фото: пам'ятник на Байковому цвинтарі; сухогруз, названий ім'ям Олесь Гончара). Це фото прислали мені працівники Миколаївського суднобудівного заводу.

Ця меморіальна дошка знаходиться на стіні Михайлівського Золотоверхого Собору, тому що саме Олесь Терентійович вірив у те, що коли відродиться Михайлівський Золотоверхий Собор, то відродиться і Дух України. Заснувавши фонд відродження літературних і архітектурних пам'яток України, Олесь Терентійович вважав, що цей благодійний фонд, у першу чергу, почне відбудову Михайлівського Золотоверхого Собору.

Ось тут, на робочому столі, лежать теки, якими користувався у різний період Олесь Гончар. Картину «Новомосковський Троїцький собор», написану олійними фарбами, Олесь Терентійович подарував на день народження Якову Григоровичу Оксюті. Коли ж відкрився музей, Яків Григорович передав її нам, вважаючи, що їй тут краще місце. У двохтисячному році, до п'ятих роковин з дня смерті письменника, на клопотання дружини Гончара Валентини Данилівни та його товариша – академіка Петра Тимофійовича Тронька на гончарівській садибі після значної реставраційної роботи відкрили меморіальний музей-садибу Олесь Гончара. З часом заклад культури набув статусу літературно-меморіального музею-садиби.

А цей садок посаджений у день відкриття музею 28 серпня 2000 р. Цю яблуньку посадив президент України Леонід Данилович Кучма, а оця посаджена Валентиною Данилівною Гончар та академіком НАН України Петром Тимофієвичем Троньком.

У мирні часи на гончарівській садибі на Трійцю проходило Зелене свято Гончарового дитинства. Це був найпопулярніший захід музею, на нього з'їжджався люд ледь не з усієї України. Під час проведення одного із таких Зелених свят один із найпотужніших гончарознавців професор Микола Степаненко у книзі відгуків записав: «До Гончара на духовну сповідь треба йти не лише на Трійцю, а й на Різдво, Великдень, великі свята й будні, адже всім близька творчість Олесь Гончара. Усім їм болить Україна, котру так безтямно й щиро любив він».

Список використаних джерел

1. Гончар О. Т. Твори: У 12 т. Т. 8. К.: Наук. думка, 2009. 494 с.
2. Гончар О. Т. Стокозове поле. *Молодий більшовик*. 1941. № 4. С. 11–41.

